

Ocena dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej doktora nauk medycznych Krzysztofa Fiedoruka

Sylwetka naukowa Kandydata

Pan doktor nauk medycznych Krzysztof Fiedoruk ukończył studia na Uniwersytecie w Białymstoku, na Wydziale Biologiczno-Chemicznym w 2001 uzyskując tytuł magistra biologii.

W 2009 po obronieniu pracy doktorskiej pt. „Przydatność różnych odmian technicznych metody PCR do wykrywania i identyfikacji *Listeria monocytogenes*” został mu nadany tytuł doktora nauk medycznych w zakresie biologii medycznej.

Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych:

01.10.2003 – 30.09.2003, Studia Doktoranckie na Uniwersytecie Medycznym w Białymstoku, Wydział Lekarski z Oddziałem Stomatologii i Oddziałem Nauczania w Języku Angielskim, Zakład Mikrobiologii.

Od dnia 01.10.2003 do dnia dzisiejszego jest zatrudniony w Zakładzie Mikrobiologii na Wydziale Lekarskim z Oddziałem Stomatologii i Oddziałem Nauczania w Języku Angielskim, Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku.

Ocena osiągnięcia naukowego

Podstawą oceny osiągnięcia naukowego jest spójny tematycznie cykl 4 publikacji naukowych na podstawie prac badawczych opublikowanych w latach 2015-2017 składających się na temat „Filogenetyczne mechanizmy różnicowania się *Bacillus cereus sensu lato*”

Osiągnięcie porusza niezwykle ważny temat, zważywszy, że bakterie z rodzaju *Bacillus* mogą być zabójczymi patogenami wykorzystanymi jako broń biologiczna, mogą również powodować zakażenia oportunistyczne lub zanieczyszczać żywność, a także mogą być wykorzystane jako probiotyki. Laseczki z grupy *Bacillus cereus sensu lato* odegrały kluczową rolę w rozwoju mikrobiologii jako nauki, w szczególności *B. anthracis* – przyczyna wąglika jednej z najstarszych zoonoz i bakteria, która pomogła Robertowi Kochowi sformułować teorię „zarazkowej chorób”, znaną szerzej jako Postulaty Kocha, dając początek mikrobiologii medycznej.

Obecne spojrzenie na podział gatunkowy grupy *B. cereus* jest dość uproszczone, ponieważ bazuje głównie na cechach fenotypowych, takich jak: chorobotwórczość dla ssaków (*B. anthracis* i *B. cereus*) i owadów (*B. thuringiensis*), psychro- (*B. weihenstephanensis*) lub termotolerancyjność (*B. cytotoxicus*) oraz ryzoidalna morfologia kolonii (*B. mycoides* i *B. pseudomycoides*). Jakkolwiek podejście do klasyfikacji gatunków jest uzasadnione z praktycznego punktu widzenia, to w tym wypadku ma niewiele wspólnego z ich podziałem filogenetycznym. Liczne badania sugerują, że pod względem filogenetycznym grupa *B. cereus sensu lato* powinna być traktowana jako pojedyncza jednostka ewolucyjna, cechująca się klonalnym rozprzestrzenianiem szczepów i ich stopniową adaptacją do różnych nisz ekologicznych i/lub gospodarzy, co w dłuższej perspektywie prowadzi do powstawania odrębnych fenotypów, nazywanych również ekotypami, w obrębie głównych linii filogenetycznych *B. cereus sensu lato*.

Jednak poza nabywaniem określonych plazmidów, niewiele wiadomo o molekularnym podłożu i przyczynach takiej ekologicznej strategii różnicowania się tych bakterii.

Celem przedstawionego cyklu prac wchodzącego w skład osiągnięcia naukowego w postępowaniu habilitacyjnym były praktyczne aspekty charakterystyki *B. cereus sensu lato* takich jak

1. poszukiwanie wiarygodnych biomarkerów przydatnych przy ich identyfikacji i/lub różnicowaniu w oparciu o nowe techniki badawcze np. MALDI-TOF MS (P2)
2. optymalizacji istniejących metod, np. PFGE (P1),
3. poznanie molekularnych mechanizmów stojących za procesem filogenezy tych bakterii, jak np. zmiany zachodzące na poziomie białek i ich związek z temperaturą wzrostu (P3),
4. występowanie i charakterystyka plazmidów niosących określone geny wirulencji (P4).

Przeprowadzone badania *in vitro* dotyczyły najczęstszych gatunków *B. cereus s.l.*, głównie mezofilnych *B. thuringiensis* i *B. cereus*, oraz psychrotolerancyjnych *B. weihenstephanensis* i *B. mycoides*.

Typowanie genetyczne szczepów *B. cereus* z użyciem techniki PFGE było celem pracy pt. „One-day pulsed-field gel electrophoresis protocol for rapid determination of emetic *Bacillus cereus* isolates” (P1), w której opisana została szybka, 1-dniowa, modyfikacja standardowej, 4-dniowej, procedury typowania PFGE szczepów emetycznych. Opracowana procedura PFGE została dostosowana do „szybkich” protokołów PFGE zalecanych dla innych enteropatogenów przez PulseNet, czyli ogólnosiwiatową sieć laboratoriów ustanowioną w celu śledzenia i monitorowania bakteryjnych schorzeń jelitowych.

Celem badań, których wyniki opublikowano w drugiej pracy wchodzącej w skład osiągnięcia pt. „MALDI-TOF MS portrait of emetic and non-emetic *Bacillus cereus* group members” (P2) było zróżnicowanie szczepów emetycznych *B. cereus* od pozostałych przedstawicieli *B. cereus s.l.* oraz ocena ich pokrewieństwa filoproteomicznego z zastosowaniem MALDI-TOF MS.

Należy podkreślić, że jest to nowatorska i bardzo obiecująca metoda identyfikacji i różnicowania drobnoustrojów oparta na analizie widm masowych białek, głównie tych najliczniej reprezentowanych w komórce bakteryjnej, takich jak białka metabolizmu podstawowego, a w szczególności białka rybosomalne. Jest to prosta i szybka procedura przeprowadzana bezpośrednio z poziomu kolonii bakteryjnych o wyjątkowej czułości, umożliwiająca wykrycie podstawień nawet pojedynczych aminokwasów. Dzięki czemu MALDI-TOF MS pozwala na identyfikację na poziomie rodzaju, gatunku, podgatunku, a w niektórych przypadkach również szczepu bakteryjnego.

Habilitant wykazał, że filoproteomiczne podobieństwo pewnych laseczek (nieemetycznych) do szczepów emetycznych może wynikać z obecności w ich genomach wspólnych genów odpowiedzialnych za metabolizm niektórych cukrów np. L-ramnozy, co przemawia za ich adaptacyjną funkcją do podobnych i/lub pokrywających się, np. pod względem występowania określonych cukrów, nisz ekologicznych, wskazując jednocześnie nową ścieżkę w badaniach nad mechanizmami różnicowania się szczepów emetycznych. Praca (P2) wykazała również spójność widm białkowych, w szczególności białek rybosomalnych, z podziałem filogenetycznym *B. cereus s.l.*, co spowodowało kontynuowanie badań w tym temacie i przyniosło wyniki w 3 publikacji pt. „Ribosomal background of the *Bacillus cereus* group thermotypes” (P3).

Uzyskane przez Habilitanta wyniki rzuciły nowe światło na mechanizmy różnicowania się *B. cereus s.l.*, ujawniając związek pomiędzy zmianami zachodzącymi w białkach rybosomalnych oraz innych białkach uczestniczących w adaptacji bakterii do stresu cieplnego z procesem wyłaniania się termotypów *B. cereus s.l.*, niezależnie od ich pozycji filogenetycznej. Wyniki te pozwoliły na znacznie dokładniejszy, w stosunku do istniejących grup filogenetycznych/termotypów, podział laseczek na grupy czy też klastry, które Habilitant nazwał rybosomalnymi-klastrami (r-klastrami).

Kandydat wykazał, że “przejście” ze stanu termotolerancji, czyli ewolucyjnie pierwotnego dla *B. cereus s.l.*, do mezofilności nastąpiło dwukrotnie w niezależny sposób, a zjawisko tzw. zniesienia ograniczeń było głównym mechanizmem molekularnym stojącym za tym procesem.

Dodatkowo proces naturalnej pozytywnej selekcji zależnej od temperatury odpowiedzialny był za stopniowe narastanie określonych zmian w białkach, jak wzrost proporcji pewnych aminokwasów, prowadzących ostatecznie do wyodrębnienia się linii psychrotolerancyjnych oraz selekcję wariantów białek rybosomalnych swoistych dla pewnych rklastrów np. wariantów białek L21 i S13 wspólnych dla gatunków termotolerancyjnych (r-klaster VII) oraz uważanych za wysoce mezofilne, w domyśle termotolerancyjne (wzrost w 48°C), szczepów emetycznych.

Należy podkreślić, że uzyskane przez Habilitanta wyniki i wnioski znajdują również odbicie we współczesnym spojrzeniu na rybosomy, które przez lata ewoluowało z poziomu niezmiennych jednostek translacyjnych do aktywnych uczestników procesów adaptacyjnych, których składowe, czyli białka rybosomalne i rRNA, mogą podlegać zmianom w odpowiedzi na sygnały płynące ze środowiska, co w rezultacie prowadzi do ich specjalizacji.

W publikacji pt. "Genetic environment of cry1 genes indicates their common origin" (P4), Habilitant opisał mechanizmy molekularne związane z ewolucją i transmisją plazmidowych genów cry1, kodujących owadobójcze białka Cry1. Cry1 reprezentują najliczniejszą grupę tego typu białek wytwarzanych przez *B. thuringiensis* i wykazują toksyczość wobec owadów zaliczanych do głównych szkodników upraw rolniczych i leśnych, stąd też od wielu lat budzą duże zainteresowanie jako naturalne środki ochrony roślin.

Najważniejsze osiągnięcia uzyskane w cyklu publikacji stanowiących dorobek habilitacyjny i wnioski płynące z badań to:

1. Zmiany zachodzące na poziomie białek rybosomalnych są czułym wskaźnikiem procesów termoadaptacyjnych *B. cereus sensu lato* i dostarczają znacznie dokładniejszych informacji co do ich kierunku, co z praktycznego punktu widzenia może być wykorzystane na przykład do tworzenia pewnego rodzaju „map termicznych” środowiska w oparciu o rozkład r-klastrów.
2. Białka rybosomalne *B. cereus sensu lato* można traktować jako czynniki inicjujące proces termoadaptacji, którego skutki dopiero w późniejszym etapie różnicowania znajdują odzwierciedlenie w innych białkach np. białkach szoku zimna (CSPs).
3. Zmiany w białkach rybosomalnych *B. cereus sensu lato* zachodzące w wyniku termoadaptacji mają charakter kierunkowy i mierzalny, co można wyrazić za pomocą wskaźnika obliczonego z proporcji (Alanina + Walina)/(Izoleucyna + Seryna), a jego wartość zinterpretować jako poprawę stabilności (wysoka temperatura) lub elastyczności (niska temperatura) białek w zależności od kierunku adaptacji (termo- vs. psychrotolerancja).
4. Rybosomy aktywnie uczestniczą w procesach adaptacyjnych *B. cereus sensu lato* i istnieje korelacja pomiędzy białkami rybosomalnymi a kierunkiem adaptacji np. białka L20, L31 oraz L33-3 są ważne z punktu widzenia

psychrotolerancji, a białka L21 i S13 istotne dla termotolerancji, co może być wykorzystane dla celów diagnostycznych, podobnie jak inne białkowe biomarkery opisane w pracy P2.

5. W przypadku niektórych przedstawicieli *B. cereus sensu lato* np. szczepów emetycznych, nabycie genów odpowiedzialnych za metabolizm pewnych cukrów, obok temperatury i plazmidów wirulencji, może być ważnym mechanizmem leżącym u podstaw ich filogenezy.

6. Przenoszenie genów *cry1* pomiędzy plazmidami związane jest z ich lokalizacją wewnątrz tzw. kastety *cry1*, której występowanie ograniczone jest do plazmidów z określonym systemem replikacji i rozprzestrzeniających się dzięki procesowi mobilizacji. Co z czynni je dobrymi kandydatami na nośniki genów *cry1* w szczepach *B. thuringiensis* wykorzystywanych jako bioinsektycydy ze względu na zmniejszone ryzyko ich transmisji do szczepów dzikich.

7. Ewolucja genów *cry1* zachodzi również na poziomie ich ekspresji tj. poprzez różnicowanie się sekwencji odpowiedzialnych za stabilność kodującego jej mRNA. Co ma istotne znaczenie praktyczne, wskazując nowy kierunek pozyskiwania szczepów o zwiększonej efektywności jako bioinsektycydy.

Ocena aktywności naukowej poza osiągnięciami naukowymi

Swoją pracę naukowo-badawczą Habilitant rozpoczął po zakończeniu studiów, a prace naukowo-badawcze Pana Doktora można ująć w główne kierunki badań, które skupiają się na praktycznych aspektach mikrobiologii lekarskiej, takich jak

1. zastosowanie technik biologii molekularnej w diagnostyce chorób zakaźnych,
2. analiza aktywności związków przeciwdrobnoustrojowych
3. badania szlaków przekazywania informacji zachodzących z udziałem fosfolipidów.

W ramach projektu statutowego, pt. „Porównanie klasycznej i molekularnej metody do wykrywania *Listeria monocytogenes* w próbkach materiałów klinicznych” (nr 3-22625) Habilitant badał za pomocą technik PCR materiały kliniczne od dzieci z biegunką na obecność patogenów jelitowych. Realizacja tych badań pozwoliła na znaczne rozszerzenie panelu wykrywanych enteropatogenów, m.in. na wszystkie odpowiedzialne za biegunki patotypy *Escherichia coli* (EHEC, EIEC, EPEC, ETEC, EAEC i DAEC), i w rezultacie doprowadziła do wyizolowania przez Habilitanta *Escherichia albertii* - drugiego patogennego gatunku z rodzaju *Escherichia*. Gatunek ten odpowiedzialny jest za zakażenia jelitowe u ludzi i zwierząt (głównie ptaków) i zaliczany obecnie do tzw. „wyłaniających się” patogenów. Należy podkreślić, że był to pierwszy przypadek izolacji *E. albertii* w Polsce, przedstawiony w publikacji pt. „Conventional and molecular methods in the diagnosis of community-acquired diarrhoea in children under 5 years of age from the north-eastern region of Poland”. Praca opisująca pełną sekwencję genomu tej bakterii pt. „First complete genome sequence of *Escherichia albertii* strain KF1, a new potential human enteric pathogen” była pierwszym tego typu doniesieniem na świecie.

Drugą i niemniej ważną korzyścią wynikającą z molekularnej diagnostyki biegunek, było rozpoznanie, *Campylobacter jejuni* jako wiodącego enteropatogena w Polsce. Kolejne prowadzone przez Habilitanta badania skupiają się na analizowaniu aktywności przeciwdrobnoustrojowej naturalnych peptydów takich jak katelicydyna LL-37, oraz ich niepeptydowych analogów – ceragenin (CSAs). Związki te w dobie wielolekoopornych patogenów postrzegane są jako alternatywa dla konwencjonalnych terapii przeciwdrobnoustrojowych.

Udział w międzynarodowych i narodowych projektach badawczych:

Pan Doktor uczestniczył w 9 projektach badawczych jako główny wykonawca, wykonawca lub kierownik projektu.

Uzyskał 5 nagród za działalność naukową.

Ocena działalności dydaktycznej:

1. Od 2003 roku Pan Doktor prowadzi zajęcia praktyczne z przedmiotów „Mikrobiologia lekarska z immunologią” lub „Mikrobiologia” na Kierunku Lekarskim oraz „Mikrobiologia i immunologia”, „Mikrobiologia z parazytologią” i „Mikrobiologia jamy ustnej” na Kierunku Lekarsko-dentystycznym.

2. Od 2004 roku jest koordynatorem przedmiotów na Kierunku Lekarskim – nauczania w języku angielskim (English Division): „Microbiology and Immunology” (do 2009/2010) i „Microbiology” (od 2010/2011) oraz „Microbiology and Parasitology” (od 2012/2013).

Opracował (konspekty zajęć, instrukcje i prezentacje multimedialne) i prowadzenie ćwiczeń z wymienionych przedmiotów. A od 2010 roku prowadzi wykłady dla studentów English Division.

3. W latach 2002-2003 Pan Doktor prowadził zajęcia praktyczne i teoretyczne podczas kursów specjalizacyjnych Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego (CMPK) z Mikrobiologii Lekarskiej organizowanych przez Zakład Mikrobiologii (Uniwersytet Medyczny w Białymstoku, kierownik: prof. dr n. med. Maria Lucyna Zaremba):

□ Nazwa kursu: „Mikrobiologiczna diagnostyka i chemioterapia wybranych chorób odzwierzęcych” (Nr kursu: 021-07-I-2002 i 1-716-2003)

□ Nazwa kursu: „Wybrane zagadnienia z diagnostyki mikrobiologicznej” (Nr kursu: 021-07-I-2002 i 2-716-2003)

4. Kandydat był opiekunem naukowym badań pt. “Molecular background of resistance to ciprofloxacin and genetic diversity of *Campylobacter jejuni* diarrheal isolates”, prowadzonych przez studentów anglojęzycznych III roku Kierunku Lekarskiego (English Division), którego wyniki zaprezentowano na XIII Białostockim Międzynarodowym Kongresie Młodych Naukowców (13th Bialystok International Medical Congress for Young Scientists) w 2018 roku.

5. Od 2018 roku jest opiekunem naukowym doktorantki: mgr Suhanya Veronica Prasad, odbywającej Międzynarodowe i interdyscyplinarne studia doktoranckie na Uniwersytecie Medycznym w Białymstoku (International Interdisciplinary PhD Studies in Biomedical Research and Biostatistics of Medical University of Bialystok).

Ocena działalności organizacyjnej

Praca na rzecz Białostockiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Mikrobiologów (PTM) jako sekretarz Zarządu od 2012 roku.

2. Współorganizacja laboratorium mikrobiologicznego działającego przy Zakładzie Mikrobiologii Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku, obejmująca:

aktywny udział w procedurze uzyskania Certyfikatu Ogólnopolskiego Sprawdzianu Wiarygodności Badań Mikrobiologicznych POLMICRO w latach 2013-2019,

stworzenie pracowni diagnostyki molekularnej.

3. Współorganizacja warsztatów i posiedzeń naukowo-szkoleniowych w ramach działalności Białostockiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Mikrobiologów (PTM) latach 2017-2019:

„Problemy w diagnostyce zakażeń wywoływanych przez bakterie o szczególnych wymaganiach wzrostowych” (2019 rok),

„Aktualna sytuacja epidemiologiczna zakażeń układu oddechowego w województwie podlaskim” (2018 rok),

„Zakażenia *Clostridium difficile* – możliwości diagnostyczne” (2018 rok),

„Zakażenia krwi – epidemiologia i diagnostyka” (2018 rok),

„Innowacyjne zastosowanie przełomowej technologii BIOLOG do identyfikacji i metabolicznego fenotypowania mikroorganizmów oraz komórek ssących” (2018 rok),

„Lekooporność wśród bakterii – aktualne problemy” (2017 rok).

4. Współorganizacja i działalność administracyjna podczas kursów specjalizacyjnych Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego (CMPK) z Mikrobiologii Lekarskiej organizowanych przez Zakład Mikrobiologii

(Uniwersytet Medyczny w Białymstoku, kierownik: prof. dr n. med. Maria Lucyna Zaremba) w latach 2002-2003:

Nazwa kursu: „Mikrobiologiczna diagnostyka i chemioterapia wybranych chorób odzwierzęcych” (Nr kursu: 021-07-I-2002 i 1-716-2003)

Nazwa kursu: „Wybrane zagadnienia z diagnostyki mikrobiologicznej” (Nr kursu: 021-07-I-2002 i 2-716-2003)

5. Przygotowanie wniosków o przyznanie dotacji na inwestycję w zakresie dużej infrastruktury badawczej MNiSW:

Tytuł wniosku: „Spektrometr MALDI-TOF z funkcją identyfikacji drobnoustrojów (Biotyper) i wyposażeniem” (nr IA/SP/0600/2016)

Tytuł wniosku: „Spektrometr MALDI-TOF BIOTYPER do identyfikacji drobnoustrojów z wyposażeniem” (nr IA/SP/0669/2015)

Współpraca z innymi ośrodkami

Kandydat wykazał się wielowątkową działalnością naukową co doprowadziło do współpracy „Data Transfer” z Instytutem Roberta Kocha w Niemczech (współpraca udokumentowana przez Biuro ds. Ochrony Własności Intelektualnej i Transferu Technologii Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku, 2016 rok).

Staż w krajowych ośrodkach naukowych lub akademickich:

1. Rozpoczęty staż podstawowy w „Zakładzie Diagnostyki Mikrobiologicznej i Immunologii Infekcyjnej” (Uniwersytet Medyczny w Białymstoku; kierownik: prof. dr hab. n. med. Elżbieta A. Tryniszewska) w ramach specjalizacji w dziedzinie „Mikrobiologii Medycznej” dla diagnostów laboratoryjnych.
2. Staż w „Laboratorium Mikrobiologii Stosowanej” (Uniwersytet w Białymstoku; kierownik: prof. dr hab. Izabela Świącicka) z zakresu sekwencjonowania metodą Sangera i sekwencjonowania następnej generacji (NGS) genomów bakteryjnych z użyciem sekwenatorów: ABI3500 (Applied Biosystems), Illumina MySeq (Illumina), IonPGM (Life Technology) oraz MinION (Oxford Nanopore) (czerwiec-wrzesień 2017 rok).
3. Szkolenie „Technika PCR i jej zastosowanie” (DNA – Gdańsk, 2003 rok). 4. Szkolenie „Technika Real-Time PCR w oznaczeniach jakościowych i ilościowych” (Roche, 2016 rok).

Recenzowanie publikacji w czasopismach krajowych i zagranicznych:

1. Scientific Reports - 1 recenzja
2. Microbial Cell Factories - 1 recenzja
3. Microbiology SGM - 1 recenzja
4. Acta Biochimica Polonica - 2 recenzje
5. Antonie van Leeuwenhoek Journal of Microbiology - 1 recenzja
6. Infectious Disorders - Drug Targets - 1 recenzja

Doświadczenie zawodowe:

1. Kwalifikacje pedagogiczne do wykonania zawodu nauczyciela od 2001 roku.
2. Uprawnienia Diagnosty Laboratoryjnego od 2003 roku.
3. Praca w laboratorium mikrobiologicznym Zakładu Mikrobiologii UMwB od 2003 roku.
4. Rozpoczęta specjalizacja w dziedzinie „Mikrobiologii Medycznej” dla diagnostów laboratoryjnych (2019 rok).

Podsumowanie i ocena osiągnięcia naukowego

Dorobek naukowy dr Krzysztofa Fiedoruka oceniam wysoko z oceną bardzo dobrą. Prace Kandydata mają charakter nowatorski, uzyskane wyniki są opublikowane w literaturze o światowym zasięgu i mają znaczenie globalne. Praca habilitacyjna jest nowatorska, rozszerzająca wiedzę z zakresu genetyki i ewolucji bakterii. Habilitant po raz pierwszy wskazały, że podobieństwo i złożona struktura genetyczna laseczek *B. cereus sensu lato* stanowią wyzwanie dla współczesnych metod diagnostyki i klasyfikacji bakterii, czy też w szerszej perspektywie dociekań nad definicją gatunku bakteryjnego.

Bibliometria IF 32,242 punkty KBN/MNiSW 364

Wniosek końcowy

Stwierdzam, że wskazane przez Habilitanta osiągnięcie naukowe, a także dotychczasowy całkowity dorobek naukowy, dorobek dydaktyczny i organizacyjny spełniają kryteria określone w art. 16 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.).

Wniosek 25.11.2019

Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu
KATEDRA I ZAKŁAD MIKROBIOLOGII
FARMACEUTYCZNEJ I PARAZYTOLOGII
Marzenna Bartoszewicz
kierownik
dr hab. n. med. Marzenna Bartoszewicz, prof. nadzw.